

Jean Dulieu en zijn relatie met Soest

Frits Booy

Vele generaties hebben in hun jeugd met plezier de fantasievolle beeldverhalen (ook wel strips genoemd) over Paulus de boskabouter en zijn vriendjes gelezen of kennen deze avonturen als hoorspel- of tv-serie. Jean Dulieu, de schrijver en tekenaar ervan, zal de meesten van hen ook wel bekend zijn. Waarschijnlijk niet of minder algemeen bekend is echter het feit dat Dulieu een groot deel van zijn leven in Soest heeft gewoond en gewerkt. Hoe kwam hij daar terecht, wat heeft hij daar aan Paulusverhalen gecreëerd en maakte Dulieu in Soest nog andersoortig werk?

Jean Dulieu (1921-2006) is het pseudoniem van Jan van Oort; hij was de derde en jongste zoon van Hendrik Christiaan van Oort (1873-1953), concertzanger, componist en docent aan het Amsterdams conservatorium, en de enige zoon van Wilhelmina Charlotte Elisabeth Anna Braakensiek (1889-1967), de tweede vrouw van Hendrik van Oort. De vader van Hendrik was edelsmid en had tekenen, schilderen en boetsen als hobby's. De vader van Wilhelmina was de beroemde tekenaar van politieke prenten en illustrator Johan Coenraad Braakensiek (1858-1940). Het tekentalent kwam dus van twee kanten bij Jan van Oort terecht.

Jan en zijn zusje bekeken en lazen bij opa Braakensiek op zondag thuis boeken met prenten zoals de fabels van La Fontaine, de avonturen van Prikkebeen en de sprookjes van Grimm met illustraties van de beroemde Engelse tekenaar Arthur Rackham. De laatste en Walt Disney hebben het latere tekenwerk van Dulieu duidelijk beïnvloed. Vele ingrediënten van Disneys tekenfilm *Sneeuwwitje en de zeven dwergen* (levende bomen, behulpzame dieren, dwergen en een heks) zouden terugkeren in de wereld van Paulus de boskabouter. Wel drukte Dulieu een zeer persoonlijk stempel op deze wereld door de karakteristieke uitbeeldingen van zijn personages en hun eigenschappen.

Als kind tekende Jan al schriften vol figuurtjes zoals die voorkomen in Amerikaanse stripverhalen uit die tijd als Mickey Mouse en Popeye the sailorman. Met een nichtje voerde hij al op jonge leeftijd toneelstukjes op. Deze wereld van fantasieverhalen zou de wereld

worden, waarin Dulieu vaak de voor hem akelige werkelijkheid ontvluchtte.

Zijn muzikale vader gaf Jan op zijn negende verjaardag een viool en was zo verrukt van zijn spel, dat Jan les mocht hebben. In 1935 deed hij toelatingsexamen aan het conservatorium van zijn vader. Daar slaagde hij op het nippertje, volgens hem dankzij vaders tussenkomst. In datzelfde jaar stapte Jan na enkele maanden gymnasium over naar een school voor uitgebreid lager onderwijs (ulo). De vioolstudie ging echter niet van een leien dakje en Jan zocht afleiding in het maken van poppen en poppenspelen.

De ouders van Jan scheidden uiteindelijk en zijn vader trouwde voor de derde keer, nu met An Beets, een kennis van de grootouders Braakensiek. Het gezin ging in 1939 in Zandvoort wonen. Jan maakte ook kennis met Kitty Sijmons, een nichtje van An. Deze probeerde Kitty aan Jan te koppelen, wat haar uiteindelijk is gelukt.

Poppen worden een passie

In 1940 wilde An het geld dat haar man Hendrik had gekregen van haar vroegere partner H.C. Oud, goed besteden. Ze kocht het landhuisje *Klein Vosseveld* aan De Genestetlaan (nr. 8, later 18) in Soest met een bijbehorend koetshuis. Daarin zou Jan zelfstandig kunnen wonen en viool studeren. Hij was er erg blij mee en liet zich zo door An inpalmen, dat zijn relatie met zijn vader, die al matig was, er niet beter op werd. In 1941 verhuisden ze en met Kerstmis van dat

jaar verloofden Jan en Kitty zich.

Doordat joodse kunstenaars hun vak door de Duitse bezetters niet meer mochten uitoefenen, kwamen er vele plaatsen in orkesten vrij. Jan solliciteerde bij diverse orkesten en kreeg een plaats als violist in Het Gooisch Orkest. Omdat dit orkest hem qua niveau tegenviel, solliciteerde hij daarna bij het net opgerichte Amsterdamse Operaorkest, waar hij meteen werd aangenomen.

Jan besteedde in die jaren ook tijd aan zijn echte passie: poppen maken, onder andere een reeks monniken. Een brief uit 1943 aan Kitty ondertekende hij met *Jean Dulieu*. Het was de eerst keer dat hij dit pseudoniem (zijn naam verfranst) gebruikte. Hij had deze naam overigens niet zelf verzonnen, maar overgenomen van zijn vader, die dit pseudoniem al in 1917 gebruikte bij het publiceren van een serie composities voor zang en piano.

Eerste jaren huwelijk

Kitty en Jan trouwden op 8 juli 1943 en gingen op huwelijksreis naar Valkenburg. Ze gingen in een flat in Amsterdam wonen. Daarna was Jan drie weken uit de roulatie. Volgens zijn oudste dochter Dorinde van Oort moet hij in die tijd in een klooster hebben gezeten, want hij was van jongs af aan door het kloosterleven geboeid. Dat vermeldt ze in de door haar geschreven boeiende en openhartige biografie van haar vader, getiteld *Paulus de Boskabouter of Het dubbellevens van Jean Dulieu* (Amsterdam 2012). Die grote interesse in het kloosterleven is ook te halen uit enkele van zijn teksten en zijn dagboek. Volgens Dorinde zat Jan destijds in de Sint-Paulusabdij in Oosterhout, in die tijd een geliefd retraiteoord voor musici, omdat in deze abdij het gregoriaans werd gezongen en onderwezen.

Jan verwierf in 1944 een tijdelijk contract als tweede violist bij het Concertgebouworkest, ook weer dankzij het gedwongen vertrek van joodse musici. Lang heeft zijn loopbaan daar echter niet geduurd, want met Kerstmis 1944 was het laatste concert van dit orkest tijdens de

Jan van Oort met zijn eerste poppen in 1940 (coll. Dorinde van Oort).

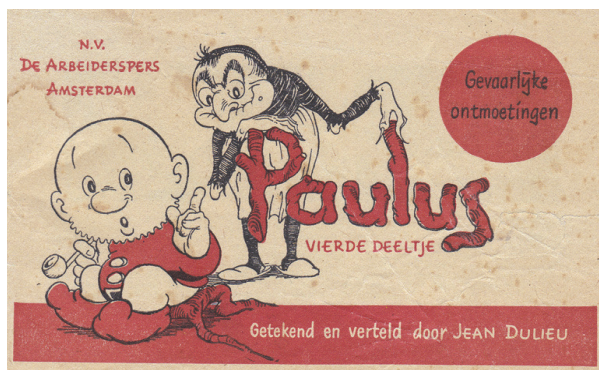
Tweede Wereldoorlog. Hij sloeg toen noodgedwongen weer aan het tekenen en poppen maken, aangemoedigd door zijn vriend en collega, de cellist en schilder Henk Gorter. Een tekenopleiding heeft Jan nooit gehad, maar hij verbeterde zijn tekenstijl door steeds maar te oefenen. De natuur en vooral bomen hadden zijn speciale belangstelling. Hij maakte eerst potloodtekeningen met arceringen, daarna met steunkleur rood, veel later ging hij aquarellen in vele kleuren vervaardigen, vervolgens pentekeningen, daarna balpentekeningen om tenslotte naar potloodtekeningen terug te keren.

Kitty beviel in januari 1945 van een dood dochtertje. Beiden voelden zich zwaar getroffen, ook al doordat het huwelijk niet was zoals ze het zich hadden voorgesteld. Later in dat jaar werd Jan weer tweede violist in het Concertgebouworkest, maar dat viel hem erg tegen.

Belangstelling voor Paulus

Op aanraden van Gorter meldde Jan van Oort zich met ruim 200 potloodtekeningen van Paulus en de zijnen in 1945 bij *Het Vrije Volk*, dat net als andere dagbladen wilde uitkomen met een beeldverhaal ook wel strip genoemd. Zo publiceerde *Het Parool* vanaf 1945 *De avonturen van kapitein Rob* van Pieter Kuhn en verscheen in *De Gooi- en Eemlander* vanaf 1946 *Panda* van studio Marten Toonder. Hier is duidelijk sprake van Amerikaanse invloed.

Vierde deeltje van de eerste serie over Paulus, waarin de heks Eucalypta voor het eerst verschijnt (N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam 1946).

Het Vrije Volk wilde graag met Van Oort in zee en deze haastte zich naar huis om bij al die tekenin- getjes teksten te verzinnen. Want die teksten waren er nog helemaal niet! Zo ontstond *Paulus. De lotgevallen van een boskabouter*. Getekend en verteld door Jean Dulieu. De verhalen over Paulus en de zijnen spelen zich af in een knusse wereld van een boskabouter, die de natuur en de dieren van zijn bos liefheeft en met hen allerlei avontu- ren beleeft. De hoofdpersonen zijn – naast Pau- lus – de uil Oehoeboeroe, de raaf Salomo en de das Gregorius. Zij bestrijden met Paulus het altijd dreigende kwaad, in de eerste verhaaltjes in de persoon van de vos Rein. Iets later in de reeks komen kabouter Pieter en de heks Eucalypta er- bij en gaan haar toverspreuken en -drankjes een grote rol spelen. Deze heks gaat dan de vos als kwade genius vervangen. Gelukkig lopen de ver- halen steeds goed af.

Dorinde van Oort verbindt de namen Paulus en Gregorius met twee gelijknamige benedictijner monniken van de Paulusabdij in Oosterhout. De apostel Paulus en paus Gregorius de Grote waren voor hen zeer belangrijke figuren. Een raaf voor- kwam dat Sint Benedictus vergiftigd brood at en Salomo verwijst naar de wijze koning Salomo. Vos Rein is natuurlijk vernoemd naar de roem- ruchte middeleeuwse slimme vos Reinaert. De namen van de uil en de heks worden door Dorin- de niet verklaard. Maar de uil draagt natuurlijk zijn naam deels vanwege zijn roep en Eucalypta is de vrouwelijke vorm van eucalyptus, een boom- soort waarvan de vruchten dienen als grondstof van geneeskrachtige middelen. En heksen brou- wen ,zoals bekend, dubieuze drankjes.

Het Vrije Volk bood Dulieu tien gulden per ver- haal, dat dan gemiddeld viermaal per week zou moeten verschijnen. Hij waagde het erop om een vrije kunstenaar te worden en op 1 novem- ber 1945 nam hij ontslag als violist bij het Con- certgebouworkest. De eerste aflevering van Paulus verscheen op 2 februari 1946. Vanaf die tijd ging Dulieu ook tekenen voor kranten, tijd- schriften en ook voor supermarkt Albert Heijn. Voor een stomerijketen ontwierp hij een Paulus- kalender en enkele hoorspelen op grammo- foonplaat plus een bijbehorend boekje.

Op tournee met Henk Gorter

In maart 1946 ging Dulieu nog even als violist met het Concertgebouworkest op tournee naar Brussel, Londen en Scandinavië. In Kopenhagen en Stockholm probeerde hij tevergeefs zijn Pau- lusverhaal aan kranten te verkopen. In mei kocht hij een boerderijtje op Terschelling en in juni werd dochter Dorinde geboren. In juli van dat jaar ging hij met zijn gezin op Terschelling wonen. Een jaar later organiseerde Dulieu zijn eigen tournee: samen met vriend en collega Henk Gorter trok hij het land door met het Pau- lus-poppenspel, onder de naam *De Sprokenspie- gel*, waarmee ze volle zalen trokken. In datzelf- de jaar werd dochter Annelies geboren.

Voor Paulus' vriend Pieter de veldkabouter, die vanaf 1947 in de verhalen voorkomt, heeft, volgens Dorinde Henk Gorter model gestaan: hetzelfde gezicht en kale hoofd met daarop ook een alpinomuts, hetzelfde huisje, dezelfde eet- en logeerpartijen en ruzies. De naam Pieter zou dan verwijzen naar de apostel Petrus. Zij ziet een homo-erotisch element in deze relatie even- als bij andere mannenvriendschappen van haar vader. De vriendschap van Dulieu met Gorter ging na een tijd van spanningen definitief over.

Er ontstaan familieromans

Intussen werkte Dulieu aan een familieroman, waarin zijn vader en zijn grootvader Braaken- siek een grote rol spelen. Ook de vrouwen uit Dulieus jeugd komen erin voor. De roman is ge-

Reclameboekje met grammofoonplaatje, gemaakt in opdracht van de stomerijketen Actief in 1963. V.l.n.r. Salomo, Oehoeboeroe en Paulus.

titeld *Peter Mansbork*, genoemd naar de hoofdpersoon; deze is het alter ego van Dulieu. Het verhaal gaat over geloofskwesties, maar geen enkele uitgever wilde deze roman publiceren.

In 1949 werd zoon Peter Nicolaas (Piet) geboren. Dulieu verwerkte in dat jaar Dorinde en haar speelgoedolifantje Wawwa in een Paulusboek, maar niet in stripvorm. Uitgeverij De Arbeiderspers wilde het echter niet uitgeven. Zeer teleurgesteld hierover zocht Dulieu een andere uitgever en hij vond die in de persoon van de katholieke uitgever Cees van der Peet in Amsterdam. Deze publiceerde vanaf 1952 een reeks geïllustreerde leesboeken met Paulusavonturen voor kinderen; het eerste deel heet *Paulus en Wawwa*.

In 1951 begon Dulieu aan een nieuwe roman, genaamd *Nain*. Evenals *Peter Mansbork* gaat deze roman over geloofskwesties en ook dit werk is nooit uitgegeven. Beide manuscripten zijn niet bewaard gebleven. In het dagboek van Dulieu is sprake van een heimelijk verlangen naar het kloosterleven. Volgens Dorinde was haar vader op zoek naar een bevrijding uit het alledaagse leven en daarom reisde hij per bromfietst van het merk Victoria naar Denemarken en daarna naar Italië.

Dulieu kon zijn Paulusverhalen weer niet slijten in Denemarken, maar terug in Nederland wel zijn reisimpressies. Die verschenen in Vicky

Flitsen, een serie boekjes voor Victoria-bromfietzbezitters. De redacteurs van die serie waren Ad Klijs en Simon Zwiep, redacteurs van de *Baarnsche Courant*. Ook het progressieve weekblad *Vrij Nederland* wilde in 1951 enige reisindrukken van hem plaatsen.

In september 1951 ging Dulieu's vurige wens in vervulling: naar Italië! De tocht per bromfietst werd vastgelegd in een reisdagboek. Hij wilde op zoek naar de wereld van de heiligen Benedictus en Franciscus. Uiteindelijk kwam hij in Assisi terecht, waarvan hij helemaal weg was. Hij maakte van die oude stad vele schetsen van allerlei straatjes, kerken en poortjes en stuurde een verslag naar de redactie van *Vicky Flitsen*. En hij raakte steeds meer geboeid door de persoon en het leven van de heilige Franciscus.

Terug in Soest

Eind 1952 was Kitty weer in verwachting. Het gezin verhuisde in 1953 naar een moderne woning aan de Dr. s' Jacobstraat in Soest, zodat Dulieu voor zijn teken- en schrijfwerk weer in alle rust kon gaan werken in het koetshuis bij het woonhuis van zijn vader en stiefmoeder.

In april 1953 werd de tachtigste verjaardag van vader Van Oort uitbundig gevierd met familieleden, oud-leerlingen en journalisten. De jarige was hierdoor zeer geroerd. Uit de brieven van zijn derde vrouw blijkt, dat hij een heel moeilijke en zielige man was geworden.

Omdat uitgever Van der Peet Dulieu had gevraagd voor de oudere jeugd een biografie van de heilige Franciscus te schrijven, ging deze nog een keer per bromfietst naar Assisi, onder andere voor de couleur locale. Dulieu bezocht ook het franciscaner klooster in de buurt, hoog gelegen op de berg La Verne, maar keerde halsoverkop naar Nederland terug.

Wat was er gebeurd? In het franciscaner klooster zou Dulieu een bijzonder, fel realistisch kruisbeeld hebben gekust. Dat deed hij in een monnikspij die hij helemaal niet mocht dragen en op een plek waar hij helemaal niet mocht komen. Daar werd hij door een monnik betrappt en misschien heeft de pater-overste hem daarom weggestuurd.

Dat is volgens Dorinde onder andere te reconstrueren uit haar vaders manuscript van zijn derde roman *Maledictus* (De vervloekte). Daarin wordt een duistere kloosterwereld beschreven, waarin twee groepen monniken tegenover elkaar staan. Het manuscript van *Maledictus* met Dulieus griezelige illustraties werd door zes uitgevers geweigerd, omdat men het *schokkend, aanstootgevend en aanvechtbaar voor alle religies in Nederland* vond.

Bloeiende jaren

In augustus 1953 werd in Soest een tweede zoon geboren: Francesco (Franc), genoemd naar Sint Franciscus. Een week later stierf Dulieu vader; waaraan deze is overleden, is nooit vastgesteld. Familieleden stonden zeer verbaasd over zijn plotselinge dood. Dorinde suggereert, dat haar stiefoma An een vreemde rol bij dit alles heeft gespeeld.

Dulieu was bezig met zijn biografie van Sint Franciscus, met wie hij zich goed kon identificeren. Franciscus kwam namelijk ook in botsing met zijn vader, toen hij een heel ander leven wilde gaan leiden. Dulieu waardeerde de beroemde heilige vanwege zijn ontberingen en het goede voorbeeld voor de jeugd. Hij paste het verhaal voor de jeugd wel aan. Franciscus lijkt soms sterk op kabouter Paulus vanwege zijn liefde voor de dieren en het leven in gezelschap van louter mannelijke personen.

In 1956 verscheen de biografie *Francesco* bij uitgever Van der Peet. De ontvangst was heel positief, onder andere vanwege het verzorgde en dichtertelijke proza. Het boek kreeg maar liefst drie prijzen: de Prijs der Letterkunde (1956), een prijs van de Youth Friends Association in New York (1957) en het Diploma van Verdienste van het Vijfde Internationale Congres van de Stichting voor Jeugdboeken (1958).

Dulieu was in de jaren vijftig zeer productief. In opdracht van Albert Heijn maakte hij het beeldverhaal *Boffie en Buikie in de knoop* (1953) – binnen een week uitverkocht! – en *De zeven wonderdaden van Kevertje Plop* (1965). Bij Van der Peet verscheen het geïllustreerde verhaal

Het gezin van Dulieu in de tuin van 'Klein Vosseveld' in Soest in 1958. Op de voorgrond: Franc; erachter v.l.n.r. Peter, Annelies, Dorinde en hun vader Jan van Oort (coll. Dorinde van Oort).

Paulus en Eucalypta, dat de Arbeiderspers had geweigerd. En vanaf 1954 ging Dulieu meewerken aan het in dat jaar opgerichte kinderblad *Kris Kras*, een literair en opvoedkundig verantwoord tijdschrift. Andere bekende auteurs van dit blad zijn Annie Schmidt, Han Hoekstra, Leonard Roggeveen en An Rutgers van der Loeff-Basenu.

Kris Kras verscheen 24 maal per jaar en was duidelijk bedoeld als tegenhanger van de toen door velen verfoeide stripbladen als *Robbedoes* en *Donald Duck*. Dulieus bijdragen erin zijn bewerkingen van enkele van zijn Paulusbeeldverhalen met nieuwe illustraties, nu voorzien van een rode steunkleur. Maar hij verzorgde voor *Kris Kras* ook nieuwe verhalen over Paulus en over andere onderwerpen. In 1957 stapte Dulieu met zijn Paulusbeeldverhalen over van *Het Vrije Volk* naar het damesblad *Eva* en in 1964 van *Eva* naar het damesblad *Margriet*.

Optreden voor radio en televisie

Landelijk bekend werd Dulieu, nadat de Vara hem in 1955 had gevraagd om Paulusverhalen te bewerken tot hoorspel. Dulieu deed alle stemmetjes dankzij zijn eerder optreden als poppenspeler en verzorgde de geluidseffecten met een bandrecorder. De hoorspelen werden tweemaal per week uitgezonden en werden razend populair. In 1956 maakte hij zijn televisiedebuut als

buikspreker koning Noppie, die praat met de pop Joris het Vispaard. Een jeugdig publiek was daarbij aanwezig, inclusief zijn eigen kinderen.

Dulieu kreeg het druk als bekende tekenaar en schrijver; hij had veel meer contact met collega-schrijvers en werd gevraagd voor allerlei erebaantjes zoals jurylid. Hij kwam ook in het bestuur van de Vereniging van Letterkundigen. In 1962 ontving hij de Prijs voor het Beste Kinderboek voor een heruitgave van *De hulpsinterklaas* en een Edison voor het grammofoonplaatje *Paulus is jarig*. Ook de commercie pikte een graantje van zijn succes mee: er verschenen popjes, legpuzzels, pyjama's, speldjes, ansichtkaarten en ballonnen en dergelijke met figuren uit de Paulusverhalen erop.

Terug op Klein Vosseveld

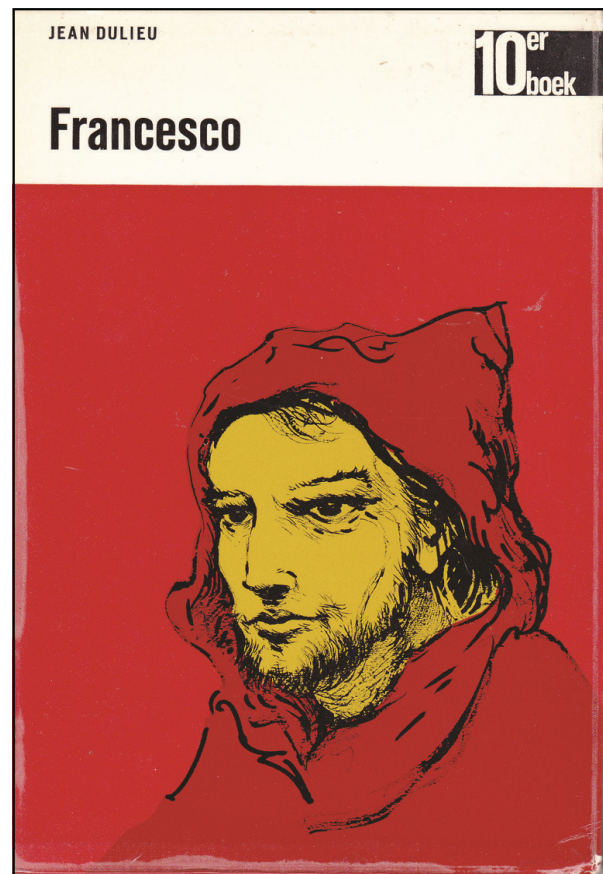
In 1957 verhuisde het gezin Dulieu naar Klein Vosseveld in Soest. Het huis was zodanig verbouwd, dat An er met het gezin van haar stiefzoon kon wonen. Dat was oorspronkelijk niet de bedoeling, maar An kon geen afstand van het huis doen. Een echt succes zou deze oplossing niet zijn. Het werd steeds meer Jean en Kitty tegen An. Na drie jaar was de maat vol: na een vreselijke ruzie tussen Dulieu en zijn vrouw over de kinderen, kwam An tussenbeiden. Toen dwong Dulieu zijn stiefmoeder om het huis te verlaten; An vond na vele omzwervingen een flat in Baarn.

Er kwamen ook meer spanningen met de opgroeiende kinderen. Dulieu dreef nog al eens de spot met hen en dat kwam vooral bij zoon Piet heel hard aan. Deze vervreemde van het gezin en kwam terecht in de kleine criminaliteit. Rijdend op een gestolen bromfiets kwam Piet in 1965 in botsing met een trein en was op slag dood. Het was een enorme klap voor zijn familie, ook nog doordat beide dochters dat jaar het ouderlijk huis verlieten voor een verdere opleiding.

De eikelmannetjes

In 1962 ging Dulieu over naar uitgeverij Ploegsma in Amsterdam. Sinds dat jaar werkte hij aan een boek, dat in 1965 als *Paulus en de eikelman-*

Het boek over Sint Franciscus, derde druk (Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam 1965).

netjes verscheen. Volgens Dorinde is het het mooiste, meest doorwochte en best geconstrueerde Paulusboek, en dat was ook de mening van haar vader.

Paulus is in dat verhaal helemaal weg van het maken van mannetjes van eikels en lucifers. Eucalypta zorgt ervoor dat de kabouter sterk verkleind in de wereld van levende eikelmannetjes terecht komt en hun koning wordt. Op een afbeelding zien we de heks en de boskabouter in dezelfde positie, als God en Adam op de wereldberoemde plafondschildering van Michelangelo in de Sixtijnse kapel! Een subtiel grapje van Dulieu.

In het koninkrijk van Paulus heerst echter één grote chaos, doordat zijn onderdanen warhoofdig, vergeetachtig, dom, eigenwijs en onbetrouwbaar zijn. Bovendien zorgen stevige windvlagen ervoor dat de piepkleine inwoners regelmatig over het gebied worden verstrooid en

vaak elkaar niet of met veel moeite terugvinden. De opstand van een groep eikelmannetjes tegen koning Paulus doet denken aan de opstandige monniken in de roman *Maledictus*. Door gedoe met heksenpoeder verdwijnt het eikelvolk uiteindelijk voorgoed en krijgt Paulus zijn normale postuur terug.

Moeilijke tijden

Dulieu maakte in deze tijd ook nog een bewerking van zijn roman *Peter Mansbork*, nu *Ver speelde muziek* geheten, maar geen uitgever zag er brood in. Deze teleurstelling en de dood van zoon Piet en van zijn moeder deden hem in een lange depressie belanden. Om zich staande te houden werkte Dulieu met veel energie aan een serie van Paulusavonturen met marionetten en hand- en stokpoppen voor de Nederlandse Televisie Stichting. Hij maakte ook de decors, de meubeltjes en andere miniattributen. Hij sprak zelf alle stemmen thuis op een bandrecorder in, maar Kitty en Dorinde moesten hem bij het spelen assisteren.

In 1967 begonnen de tv-opnamen in kasteel Groeneveld in Baarn onder regie van Fred Bosman, die al snel de genegenheid van de drie poppenspelers kreeg. Helaas leverde dit – als vanouds – weer dusdanige spanningen op, dat het groepje na ruzies uit elkaar viel. Er kwamen andere regisseurs en niet Jet Schakel nam Dorindes taak over. De serie werd een groot succes en haalde wel 40 afleveringen. Daarna was Dulieu helemaal op en hij zou enige jaren nodig hebben om bij te komen. Een lichtpuntje was dat uitgeverij Van Holkema & Warendorf in Bussum een serie herdrukken van Paulusverhalen uitbracht met foto's van decors en poppen uit de tv-serie.

In 1971 begon Dulieu aan een tekenfilm over Paulus en zijn makkers. Hij maakte zelf van Mecano een tructafel en het duurde een jaar om vijf minuten film te maken. Maar de Nederlandse Omroep Stichting, die erbij betrokken was, schrok van de te maken kosten en na anderhalf jaar stopte men met het project. In 1974 verkocht Dulieu zijn Paulusserie aan Thijs Cha-

De belangrijkste poppen voor de tv-serie over Paulus. V.l.n.r. Salomo, Gregorius, Oehoebroeroe, Paulus, Krakras en Eucalypta (omslag van 'Eucalypta brouwt het weer!'. Amsterdam 1975).

nowski, die een poppenfilmstudio in Amsterdam had. Hoewel die serie veel aandacht kreeg en vele Paulusartikelen opleverde, werd zij geen succes. De karakters zijn bij Chanowski namelijk niet zo subtiel en persoonlijk als bij Dulieu.

Deze hervatte van 1973 tot 1984 een serie Paulusverhalen in het *Algemeen Dagblad*, waarbij de tekeningen nog steeds erg goed zijn, maar de verhalen steeds grover worden door brutaal geweld. Sommige striponderzoekers meenden ook homoseksuele elementen aan te treffen. Paulus en Pieter lopen immers met blote billen rond en slapen samen in één bed. Dulieu verklaarde in 1976 in een interview, dat hij zich nu meer op volwassenen richt. *Ik begrijp kinderen helemaal niet [...] het is helemaal niet zo dat ik kinderen graag verhalen wil vertellen*. Toch publiceerde hij vanaf 1975 bewerkte oude Paulusverhalen voor het kleuterblad *Bobo*. Dulieu tekende in die tijd ook vele portretten van bekende mensen naar hun foto zoals van Elsschot, Kafka, Maria Callas, Ghandi en Mahler.

Het boek over de eikelmannetjes, tweede druk (Van Holkema & Warendorf, Bussum 1973).

Laatste jaren

Met Kitty ondernam Dulieu in een busje vele reizen, die hij versloeg in zijn dagboek *De Berenbus*. Daarin gaat het vooral over de natuur en de dieren in allerlei landen. Ze kregen in die jaren ook kleinkinderen. In 1979 verhuisden ze naar Arnhem en twee jaar later werd Dulieus werk bekroond met de Stripschapprijs. In 1982 werden bij Kitty, die in 1979 genezen was van borstkanker, uitzaaiingen aangetroffen, die haar steeds meer verzwakten. Daarom reisden ze sinds 1984 niet meer; twee jaar later overleed Kitty.

In 1989 stopte Dulieu voorgoed met het maken van Paulusverhalen. Hij trok zich meer en meer terug uit de mensenwereld en leefde samen met zijn hond. In 2006 overleed hij, 85 jaar oud. *Klein Vosseveld* bestaat ook niet meer, er staan nu vier villa's op het terrein.

Betekenis en waardering

Spannender door een heks

Over het algemeen zitten de verhalen van Dulieu, waaronder bijna 3600 beeldverhaalafleveringen, goed in elkaar. Ze hebben een vaste en bekende verhaalstructuur: vredig begin > gevaar verschijnt > hachelijke situaties > overwinning gevaar > goede afloop. Ze zijn meestal erg spannend, doorgaans vlot geschreven en vaak humoristisch. Bij de eerste afleveringen van het Paulusbeeldverhaal is dat nog niet altijd het geval, want die zijn nogal tam en soms langdradig verteld. Pas als de heks Eucalypta in het verhaal verschijnt, wordt het veel spannender en is er veel meer mogelijk door haar toverspreuken en -brouwsels. Ook neemt Dulieus fantasie qua personages, situaties en oplossingen in die latere verhalen een veel hogere vlucht.

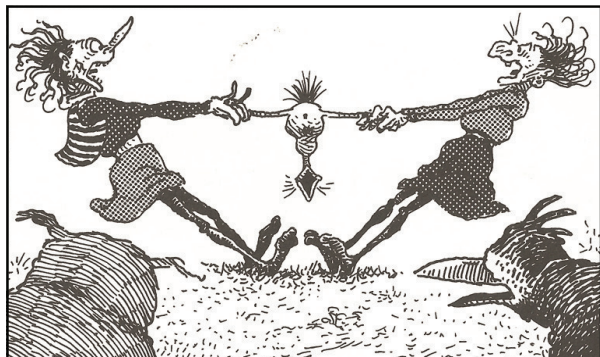
Hoe preuts men in de jaren veertig van de vorige eeuw was, blijkt uit het volgende. Voor *Het Winterboek van Paulus* (Amsterdam 1948) had Dulieu een aquarel gemaakt van Eucalypta als akelige vogel. Deze illustratie wilde de Arbeiderspers aanvankelijk niet plaatsen, omdat haar navel zo goed te zien was! Niet erg progressief dus van een socialistische uitgeverij!

Vaste typering en humor

Dulieu typeert zijn belangrijkste personages met constante eigenschappen: Paulus is behulpzaam en naïef, de uil Oehoeboeroe is wijs en doortastend, de raaf Salomo is eigenwijs en behulpzaam als geneesdier, de das Gregorius is een luie smulpaap, die krompraat, Pieter de veldkabouter is bangig en muzikaal en de heks Eucalypta is inventief, vals en rancuneus.

Sommige personages worden ook door hun – soms humoristische – taalgebruik getypeerd, al is Dulieu daarmee niet altijd consequent. Zo vindt Oehoeboeroe veel zaken *helendal* nog wel zo *tamelijk* zeer *buitengemeen*, waarop Salomo bijna altijd met tweemaal zeer *juist* reageert, is Gregorius dol op *kannepoekers* (pannenkoeken) en gebruikt het woord *halemeel* (helemaal). Ook de versprekingen van Eucalypta waardoor zij haar boze plannen verradt, zijn vermakelijk.

Grof geweld in de laatste Paulusverhalen: de kraai Krakras wordt door twee heksen gemolesteerd. Afbeelding uit 'De mussenklus' (De Gooise Uitgeverij, Bussum 1977).

Echte kleuterhumor schiep Dulieu in zijn eerste beeldverhalen: Paulus die eendeneieren uitbroedt en door de pulletjes overal wordt gevolgd, Gregorius die dol is op kannepoekers en die als iedereen *Lang zal hij leven* zingt, er O, denneboom doorheen zingt en het olifantje Wawwa, een pop van Dorinde, die kleutertaal spreekt zoals Dorinde dat doet: *Isse Pauws [Paulus] nou? Isse Boeboe? [Oehoeboeroe] en Wawwa tuk [stuk]*.

Plus- en minpunten

Dulieu is op z'n best in *Paulus en de eikelman-netjes*: het is een spannend verhaal, in een vrij hoog tempo verteld, vaak humoristisch, goed gecomponeerd en vlot geschreven. De door hem zelf bedachte illustreertechniek (olie en waterverf) vormt de achtergrond van de kleurenafbeeldingen. Ook *De terugkeer van Eucalypta* en *De baard van Pieter* zijn bijzonder boeiend vanwege de fantastische personages en gebeurtenissen en de soms komische situaties. Ook hier is het verteltempo vrij hoog.

Dat Van der Peet *De zeven wonderdaden van Kevertje Plop* niet wilde uitgeven, is begrijpelijk. Dit verhaal bestaat namelijk uit zeven bijna identieke handelingen. Zevenmaal moet Kevertje Plop een griezelig of monsterlijk wezen verslaan en dat lukt hem steeds via hun zwakke plek. Saai dus, maar in Amerika dacht men daar heel anders over. Daar was wel belangstelling voor de avonturen van Kevertje Plop, die Dulieu zelf in het Engels vertaalde.

De jeugdroman over Franciscus van Assisi, *Francesco*, is erg gedetailleerd geschreven, zo-

dat het verhaal wijdlopijg wordt. Ook gebeurt er vaak min of meer hetzelfde. Maar blijkbaar vond men dat toen geen bezwaar om aan dit boek driemaal een prijs toe te kennen. In onze tijd zal dit boek de jeugd vermoedelijk nauwelijks meer aanspreken in tegenstelling tot de meeste avonturen van Paulus.

De laatste serie van Paulus is veelal niet kindvriendelijk te noemen. Ze bevat veel geweld, leedvermaak en machtswellust. Eucalypta wordt een paar maal genadeloos aangevallen, maar vooral Krakas, haar hulpje, is het slachtoffer van sadistisch geweld. Deze wordt geschopt, geketend, uitgehongerd en eenmaal bijna uit elkaar getrokken! De meeste kinderen zullen hierom gehuiverd hebben en bepaald niet gelachen. Deze verhalen lijken de stemmingen van Dulieu in die jaren goed weer te geven. Het lijkt wel of hij in die jaren tegen heug en meug over Paulus schreef en hoopte dat men door dat vele geweld zijn beeldverhalen niet meer wilde hebben.

Tot slot

Voor al door de radio- en tv-uitzendingen is Jean Dulieu met Paulus en zijn vrienden zeer populair geworden. Velen denken daar nu nog met veel plezier aan terug. Diverse boeken van Dulieu werden vertaald in het Engels, Duits, Zweeds, Zuid-Afrikaans en Japans. Zelf heeft het hem altijd geweldig gefrustreerd, dat zijn romans nooit zijn uitgegeven en daardoor de 'echte' literatuur niet hebben bereikt. Maar daar staat tegenover dat de meeste Paulusverhalen tot de klassieken van de Nederlandse kinderliteratuur gerekend moeten worden.

Literatuur

Maarten J. Mulder, *De kunst van Jean Dulieu*. Assen 2011.

Dorinde van Oort, *Paulus de Boskabouter of Het dubbelleven van Jean Dulieu*. Amsterdam 2012 (met achterin vele bronnen en artikelen betreffende leven en werk van haar vader).